

βιβλιοθήκη

Στις σελίδες που ακολουθούν,
ο αναγνώστης θα διαβάσει τι συνέβη
στην Ελλάδα μετά την πτώση της
δικτατορίας και μέχρι τις εκλογές
του Νοεμβρίου '74. Πρόκειται για
άγνωστα, στο ευρύ κοινό, γεγονότα,
για δραματικά επεισόδια και
συγκλονιστικές συγκρούσεις
προσώπων και καταστάσεων,
που δίνουν μία νέα διάσταση
στην εποχή εκείνη – και, ίσως,
προδικάζουν μελλοντικές εξελίξεις.

Σταύρος Π. Ψυχάρης

Ο ΣΤΑΥΡΟΣ Π. ΨΥΧΑΡΗΣ είναι δημοσιογράφος, πολιτικός συντάκτης της εφημερίδας *Το Βήμα* από το 1972 έως το 1983, οπότε και ανέλαβε τη διεύθυνση της εφημερίδας. Ως πολιτικός συντάκτης συνεργάστηκε παράλληλα και με την εφημερίδα *Τα Νέα* και το περιοδικό *Ταχυδρόμος*. Το 2001 ανέλαβε τη γενική δημοσιογραφική διεύθυνση του Δημοσιογραφικού Οργανισμού Λαμπράκη και το 2002 εξελέγη Αντιπρόεδρος του ΔΣ και Διευθύνων Σύμβουλος. Μετά τον θάνατο του Χρήστου Δ. Λαμπράκη (Δεκέμβριος 2009) εξελέγη Πρόεδρος και Διευθύνων Σύμβουλος του Δημοσιογραφικού Οργανισμού Λαμπράκη.

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΕΙΚΟΣΤΟΣ ΑΙΩΝΑΣ ΒΗΜΑ ΠΡΟΣ ΒΗΜΑ

Οι εβδομήντα κρίσιμες ημέρες

Ένα συγκλονιστικό χρονικό για τα πρώτα βήματα της δημοκρατίας, από τον Ιούλιο του 1974 μέχρι τις εκλογές του Νοεμβρίου. Γραμμένο με βάση απόρρητα έγγραφα, αυθεντικά ντοκουμέντα και αποκαλυπτικές αφηγήσεις.

*Η παρούσα έκδοση αποτελεί αναπαραγωγή σε μονοτονικό της έκδοσης:
Σταύρος Π. Ψυχάρης, «Οι εβδομήντα κρίσιμες ημέρες», Αθήνα 1975.
Έχει τηρηθεί απολύτως η ορθογραφία και η στίξη του πρωτοτύπου.*

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΕΙΚΟΣΤΟΣ ΑΙΩΝΑΣ
ΒΗΜΑ ΠΡΟΣ ΒΗΜΑ

Διόρθωση:

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΚΑΒΡΟΥΖΟΣ

Σχεδιασμός σειράς και εξωφύλλου:
ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΡΛΟΠΟΥΛΟΣ / ΤΟ ΒΗΜΑ

Σελιδοποίηση:

ΟΛΓΑ ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

Φωτογραφία Εξωφύλλου:

ΠΑΝΗΓΥΡΙΣΜΟΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ
ΚΑΡΑΜΑΝΛΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ / ΑΡΧΕΙΟ ΔΟΛ

Πρώτη Έκδοση:

Οι εβδομήντα κρίσιμες ημέρες, Σταύρος Π. Ψυχάρης, 1975

ISBN: 978-960-503-261-6

© Σταύρος Π. Ψυχάρης

© 2012 Δημοσιογραφικός Οργανισμός Λαμπράκη Α.Ε.

Το παρόν ψηφιακό βιβλίο αποτελεί προσφορά του Εκδότη, η οποία διατίθεται μέσω ειδικής εφαρμογής προς τους χρήστες ηλεκτρονικών μέσων, ήτοι ηλεκτρονικών υπολογιστών, laptops, notebooks, e-readers, ταμπλετών (π.χ. iPad), smartphones, smart TV και τυχόν άλλων μέσων που θα προκύψουν στο μέλλον. Απαγορεύεται η καθ' οιονδήποτε άλλον τρόπο διάθεση του παρόντος. Η πνευματική ιδιοκτησία αποκτάται χωρίς καμία διατύπωση και χωρίς την ανάγκη ρήτρας, απαγορευτικής των προσβολών της. Επισημαίνεται, πάντως, ότι κατά τον Ν. 2121/93 (όπως έχει τροποποιηθεί με τον Ν. 2121/93 και ισχύει σήμερα) και κατά τη Διεθνή Σύμβαση της Βέρνης (η οποία έχει κυρωθεί με τον Ν. 100/1975) απαγορεύεται η αναδημοσίευση, η αποθήκευση σε βάση δεδομένων, και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου, με οποιονδήποτε τρόπο ή μορφή, τμηματικά ή περιληπτικά, στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση ή άλλη διασκευή, χωρίς γραπτή άδεια του εκδότη.

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΕΙΚΟΣΤΟΣ ΑΙΩΝΑΣ
ΒΗΜΑ ΠΡΟΣ ΒΗΜΑ

ΣΤΑΥΡΟΣ Π. ΨΥΧΑΡΗΣ

Οι εβδομήντα κρίσιμες ημέρες

Ένα συγκλονιστικό χρονικό για τα πρώτα βήματα της δημοκρατίας, από τον Ιούλιο του 1974 μέχρι τις εκλογές του Νοεμβρίου. Γραμμένο με βάση απόρρητα έγγραφα, αυθεντικά ντοκουμέντα και αποκαλυπτικές αφηγήσεις.

βιβλιοθήκη

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος στην έκδοση από «Το Βήμα»	10
Εισαγωγή	12

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Κεφάλαιο	I: Κ. Καραμανλής και επιτελάρχες: η πρώτη σύγκρουση	21
Κεφάλαιο	II: Η αποχώρηση από το ΝΑΤΟ.....	35
Κεφάλαιο	III: Καλείται ο Ρόμπιν Χούπερ	41
Κεφάλαιο	IV: ΝΑΤΟ, Τζόζεφ Λουνς και Ε. Αβέρωφ	55

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Κεφάλαιο	I: Τα πρώτα νέφη στη Γενεύη	66
Κεφάλαιο	II: Στα παρασκήνια: ο Κίσινγκερ	78
Κεφάλαιο	III: Οι Άγγλοι οργίζονται.....	93

Κεφάλαιο	IV:	Επί σκηνής οι Σοβιετικοί	106
Κεφάλαιο	V:	Η αποκαλυπτική συνομιλία Γ. Μαύρου-Ι. Γιέζωφ.....	118
Κεφάλαιο	VI:	Η απόρρητη έκθεση του ΝΑΤΟ	137
Κεφάλαιο	VII:	Η «δεύτερη Γενεύη»	145
Κεφάλαιο	VIII:	Οι εκρήξεις του Κάλαχαν.....	161
Κεφάλαιο	IX:	Ναυάγιο και εισβολή.....	176

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

Κεφάλαιο	I:	Η κυβέρνηση ήταν αιχμάλωτη! ...	196
Κεφάλαιο	II:	Τα πρώτα βήματα.....	209
Κεφάλαιο	III:	Κ. Καραμανλής: «Τα τανκς ή εγώ!»..	219
Κεφάλαιο	IV:	Η «συνωμοσία» του ΑΣΕΑ	242
Κεφάλαιο	V:	Η εισβολή του Ιωαννίδη στο Πεντάγωνο	267

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ

Κεφάλαιο	I:	Η απαγωγή που δεν έγινε	278
Κεφάλαιο	II:	Ο ρόλος του στρατηγού Φαίδωνος Γκιζίκη.....	299
Κεφάλαιο	III:	Οι «πέντε» εξορίζονται.....	315
ΣΑΝ ΕΠΙΛΟΓΟΣ:		Ένα επεισόδιο	330

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1

Τα Ντοκουμέντα

- A. Τα απόρρητα πρακτικά της Διασκέψεως
της Γενεύης για την Κύπρο335
- B. Τα επίσημα σχέδια Γκιουνές, Ντενκτάς
για διχοτόμηση425
- Γ. Η απόφαση 353/74 του Συμβουλίου Ασφαλείας
του ΟΗΕ436

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2

- Επιστολές για τα γεγονότα 441

ΠΡΟΛΟΓΟΣ
στην έκδοση από «Το Βήμα»

Το βιβλίο αυτό ανήκει στους αναγνώστες του *Βήματος*. Εκατοντάδες χιλιάδες Ελληνίδες και Έλληνες έζησαν μέσα από τις σελίδες του *Βήματος* το φθινόπωρο του 1974 τα γεγονότα εκείνης της δραματικής εποχής, όταν μέσα από τα ερείπια της εθνικής καταστροφής, που προκάλεσε η απριλιανή Χούντα πριν καταρρεύσει, έγινε και με επιτυχία η μεγάλη προσπάθεια για την αποκατάσταση της δημοκρατίας στην Ελλάδα. Πολιτικός συντάκτης του *Βήματος* εκείνη την εποχή ο συγγραφέας του βιβλίου συνεδύασε το ρεπορτάζ με την πολιτική έρευνα. Αφού απεκάλυψε *Τα Παρασκήνια της Αλλαγής*, με ένα βιβλίο που έγινε τότε ανάρπαστο, έγραψε το ανά χείρας βιβλίο, *Οι εβδομήντα κρίσιμες ημέρες*, που γνώρισε και αυτό μεγάλη εκδοτική επιτυχία. Τώρα, τριάντα πέντε χρόνια μετά την πρώτη έκδοσή του, το βιβλίο αυτό (που έχει από δεκαετίες εξαντληθεί) επανεκδίδεται

από *Το Βήμα* ως προσφορά στους αναγνώστες -
κυρίως τους νέους, που δικαιούνται να γνωρίζουν
το πρόσφατο παρελθόν της πατρίδας.

Το Βήμα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Πολλοί δεν θα τα πίστευαν, αλλά είναι αληθινά τα όσα συγκλονιστικά, δραματικά, εκπληκτικά γεγονότα συνέβησαν στην Ελλάδα, από την ημέρα που έπεσε η δικτατορία, στις 23 Ιουλίου 1974, μέχρι την ημέρα που έγιναν οι βουλευτικές εκλογές, την Κυριακή 17 Νοεμβρίου 1974. Αυτά τα γεγονότα δεν έχουν μόνο την πολιτική τους σημασία και τις αυτονόητες συνέπειές τους, τόσο στη χώρα μας όσο και σε ευρύτερους διεθνείς χώρους. Είναι ταυτόχρονα -όπως ήδη σημειώθηκε- τόσο δραματικά και συγκλονιστικά, ώστε να δικαιώνουν εκείνους που υποστηρίζουν ότι τα πραγματικά ιστορικά γεγονότα είναι συνήθως πιο συναρπαστικά από εκείνα που θα μπορούσε να επινοήσει η φαντασία ενός μεγάλου συγγραφέα.

Ασφαλώς δεν μπορεί κανείς να γράψει την Ιστορία της εποχής του ή, τουλάχιστον, αυτό είναι εξαιρετικά

δύσκολο. Και δεν αποτελεί, συνεπώς, στόχο τούτου του βιβλίου η συγγραφή της Ιστορίας μιας από τις δραματικότερες αλλά και τις πιο αξιοσημείωτες περιόδους της σύγχρονης ελληνικής ζωής.

Αποτελεί, όμως, πρόθεση του συγγραφέα να φέρει στη δημοσιότητα τα άγνωστα γεγονότα εκείνης της εποχής, που βρίσκεται μόλις ένα χρόνο πίσω μας. Και η προσπάθεια αυτή έχει διπλό στόχο: Πρώτο, να καταγραφούν όσο γίνεται πιο πιστά τα όσα τότε συνέβησαν, ώστε ο ιστορικός του μέλλοντος να έχει στη διάθεσή του όσο γίνεται περισσότερες μαρτυρίες, όταν θα μπορέσει, με την αντικειμενικότητα που μόνο η χρονική απόσταση δίνει, να γράψει την Ιστορία της δικής μας εποχής. Δεύτερο στόχο η προσπάθεια αυτή έχει να βοηθήσει, στο μέτρο που είναι δυνατό, τον αναγνώστη στην ορθή κρίση. Διότι η ορθή κρίση εξαρτάται από την πλήρη γνώση - από τη γνώση, δηλαδή, και εκείνων των γεγονότων που συμβαίνουν στα παρασκήνια, μακριά από τη δημοσιότητα. Και το βιβλίο αυτό θα έχει δικαιώσει τη συγγραφή του, αν συμβάλει, όσο είναι δυνατόν, στην ερμηνεία μερικών πράξεων ή γεγονότων, τα οποία όταν συνέβησαν έμοιαζαν ανεξήγητα ή παράδοξα...

Στις σελίδες που ακολουθούν, ο αναγνώστης θα διαβάσει τι συνέβη στην Ελλάδα μετά την πτώση της δικτατορίας και μέχρι τις εκλογές του Νοεμβρίου '74. Πρόκειται για άγνωστα στο ευρύ κοινό γεγονότα, για δραματικά επεισόδια και συγκλονιστικές συγκρούσεις προσώπων και καταστάσεων, που δίνουν μια νέα διάσταση στην εποχή εκείνη και ίσως προδικάζουν μελλοντικές εξελίξεις.

Τα όσα εξιστορούνται, περιγράφονται ή και αποκαλύπτονται στις σελίδες που ακολουθούν, βασίζονται, σχεδόν αποκλειστικά, σε έγγραφα απόρρητα στοιχεία. Ορισμένα μάλιστα από τα στοιχεία αυτά δημοσιεύονται για πρώτη φορά στο ειδικό παράρτημα («Τα Ντοκουμέντα») τούτου του βιβλίου. Υπάρχουν, βέβαια, και μερικά απόρρητα στοιχεία τα οποία χρησιμοποιήθηκαν, αλλά δεν είναι δυνατό, αυτή την ώρα, να δοθούν στη δημοσιότητα, επειδή η δημοσίευσή τους θα μπορούσε να προκαλέσει ζητήματα που θα ήταν ενδεχόμενο να ζημιώσουν τη χώρα. Απόρρητα στοιχεία αυτής της κατηγορίας δεν δημοσιεύονται, αλλά χρησιμοποιούνται για την ακριβή εξιστόρηση των γεγονότων. Έτσι, ο συγγραφέας εγγυάται απόλυτα, λ.χ., την ακρίβεια όλων

των στοιχείων που σχετίζονται με την υπόθεση της Κύπρου.

Πρέπει ακόμη να σημειωθεί πως πέρα από τα απόρρητα στοιχεία, για την εξιστόρηση των δραματικών γεγονότων εκείνης της εποχής έγινε μια πολύ ευρύτερη δημοσιογραφική έρευνα ανάμεσα στους πρωταγωνιστές των γεγονότων. Ρωτήθηκαν όχι μόνο Έλληνες αλλά και ξένοι, οι οποίοι κατά τον ένα ή τον άλλο τρόπο είχαν ανάμειξη στα παρασκήνια εκείνης της εποχής. Θα ήταν παράλειψη, εξάλλου, να μη σημειωθεί ότι ορισμένα από τα γεγονότα που περιγράφονται, αποτελούν προσωπικές εμπειρίες του συγγραφέα. Ως πολιτικός συντάκτης του *Βήματος* παρακολούθησα όλα όσα συνέβησαν μετά την πτώση της δικτατορίας - και πολλές φορές έζησα από κοντά συγκλονιστικές στιγμές και δραματικές εξελίξεις.

Το χρονικό διάστημα που εξετάζει τούτο το βιβλίο είναι στην πραγματικότητα μια περίοδος 86 κρίσιμων ημερών - δεν ήταν «Οι 70 κρίσιμες ημέρες», όπως αναφέρεται στον τίτλο. Πρόκειται για ένα σκόπιμο «λάθος». Πρόθεση του «λάθους» είναι να υποσημειωθεί ότι η εξιστόρηση δεν καλύπτει μία πλευρά (όχι τόσο εντυπωσιακή αλλά

οπωσδήποτε, σημαντική...) εκείνης της εποχής: Πρόκειται για τις πολιτικές ζυμώσεις που σημειώθηκαν από την πτώση της δικτατορίας μέχρι τις εκλογές. Είναι η συγκρότηση, δηλαδή, των πολιτικών κομμάτων που διεκδίκησαν την ψήφο του λαού και τα όσα συνέβησαν στα καθαρώς «πολιτικά παρασκήνια».

Η παράλειψη αυτή δεν οφείλεται σε πρόθεση του συγγραφέα να κρατήσει μακριά από τη δημοσιότητα μια σειρά από γεγονότα, επειδή ανάμεσά τους υπάρχουν και γεγονότα θλιβερά, που άρχισαν δυστυχώς αμέσως σχεδόν μόλις έπεσε η δικτατορία. Καμιά πολιτική σκοπιμότητα δεν θα εμπόδιζε τον συγγραφέα να περιλάβει και τα γεγονότα αυτά στην εξιστόρηση. Δεν θα τον εμπόδιζαν ούτε οι προσωπικές πολιτικές του πεποιθήσεις, τις οποίες δικαιούται να έχει, ούτε -συνεπώς- το ενδεχόμενο να γράφει πράγματα σκληρά για την πολιτική παράταξη στην οποία θέλει να ανήκει.

Άλλος είναι ο λόγος: Όταν επιχειρεί κάποιος να εξιστορήσει τη δραματική προσπάθεια μιας χώρας, ενός λαού και της ηγεσίας του να στήσουν τη δημοκρατία, ύστερα από το κενό που άφησε η

δικτατορία, όταν έπεσε, δεν χρειάζεται στην περίπτωση αυτή να παρουσιάζει συγχρόνως τα «αναγκαία κακά» αυτής της δημοκρατίας. Άλλωστε, οι ελεύθεροι πολιτικοί ανταγωνισμοί, με όλη τη σκληρότητά τους και όλες τις άσχημες πλευρές τους (διότι έχουν και τέτοιες πλευρές...) αποτελούν την επιβεβαίωση της δημοκρατίας.

Ασφαλώς, όμως, ο λαός έχει το δικαίωμα να πληροφορείται τα «πολιτικά παρασκήνια». Και πρέπει να τα πληροφορείται. Γι' αυτό τον λόγο, τα όσα συνέβησαν στα «πολιτικά παρασκήνια» μετά την πτώση της δικτατορίας θα πρέπει να αποτελέσουν το αντικείμενο ενός άλλου βιβλίου, το οποίο -εφόσον γραφεί- είναι πιθανό ότι θα συμβάλει στη στερέωση της δημοκρατίας στον τόπο μας.

* * *

Ο συγγραφέας αισθάνεται την ανάγκη να ευχαριστήσει θερμά όλους εκείνους που βοήθησαν στο γράψιμο τούτου του βιβλίου - και είναι πολλοί.

Δεν είναι δυνατό δυστυχώς να αναφερθούν όλοι, καθώς, μάλιστα, δεν είναι σκόπιμο, τούτη την ώρα, να αποκαλυφθούν ορισμένες από τις πηγές που

χρησιμοποιήθηκαν και να αναφερθούν όλοι εκείνοι/Ελληνες και ξένοι, που μίλησαν - οι περισσότεροι με τον όρο να μη δημοσιευθεί το όνομά τους.

Ανεξάρτητα από τα παραπάνω, πρέπει, πάντως, να μνημονευθεί ο εκλεκτός συνάδελφος Γιώργος Ρωμαίος για την ουσιαστική βοήθεια που προσέφερε προς τον συγγραφέα, σε διάφορες φάσεις της έρευνας.

Αποφασιστική και πολύτιμη υπήρξε η βοήθεια του εκδότη του *Βήματος* Λέοντος Καραπαναγιώτη, ο οποίος όχι μόνο με ιδιαίτερη επιμονή προέτρεψε τον συγγραφέα στο γράψιμο τούτου του βιβλίου, αλλά και συνεισέφερε πείρα και γνώσεις. Πρέπει, άλλωστε, να σημειωθεί ότι από *Το Βήμα* είδαν για πρώτη φορά το φως της δημοσιότητας πολλά από τα περιεχόμενα του βιβλίου.

Ιδιαίτερα χρήσιμες υπήρξαν μερικές παλαιότερες συνομιλίες του συγγραφέα με πολύ γνωστά πολιτικά πρόσωπα και άλλους παράγοντες, που βρέθηκαν, κατά τον ένα ή τον άλλο τρόπο, μέσα στη δίνη των γεγονότων. Και πιστεύει ο συγγραφέας ότι θα του συγχωρέσουν όλοι το ότι φέρνει στη δημοσιότητα στοιχεία που προέρχονται από εμπιστευτικές

αφηγήσεις εκείνης της εποχής. Είναι μερικές φορές που το «δημοσιογραφικό απόρρητο» πρέπει να παραχωρεί τη θέση του στην ανάγκη να μάθουν όλοι τι συνέβη σε κάποιες, για όλους, κρίσιμες ώρες.

Δεκέμβριος 1975
Σταύρος Π. Ψυχάρης

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

Κ. ΚΑΡΑΜΑΝΛΗΣ ΚΑΙ ΕΠΙΤΕΛΑΡΧΕΣ: Η ΠΡΩΤΗ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ

ΤΑ ΕΗΜΕΡΩΜΑΤΑ της 14ης Αυγούστου 1974 έγινε στο ελληνικό Πεντάγωνο μία από τις κρισιμότερες αλλά και δραματικότερες συσκέψεις. Το ερώτημα ήταν: πόλεμος ή όχι; Οι γνώμες ήσαν πολλές. Την απόφαση, όμως, την υπαγόρευσε η σκληρή όσο και απίστευτη πραγματικότητα. Ύστερα από σχεδόν επτάμισι χρόνια διακυβερνήσεως από «στρατιωτικό καθεστώς», η Ελλάδα ήταν σχεδόν άοπλη και οπωσδήποτε ανίκανη να υπερασπίσει τα δικαιώματα του έθνους...

Την προηγούμενη ημέρα, οι Τούρκοι είχαν οδηγήσει σε ναυάγιο τη Διάσκεψη της Γενεύης και μάλιστα με τρόπο που είχε προκαλέσει πολλές εκρήξεις οργής του Βρετανού υπουργού των Εξωτερικών. Και

λίγες ώρες αργότερα, την αυγή της 14ης Αυγούστου, τα τουρκικά στρατεύματα, που είχαν ήδη, από το τελευταίο δεκαήμερο του Ιουλίου 1974, καταλάβει ένα σημαντικό τμήμα της Κύπρου, εξαπέλυαν νέα και μεγαλύτερης εκτάσεως επίθεση εναντίον της νήσου. Η Κύπρος και πάλι εφλέγετο, η Ελλάδα και η Τουρκία βρίσκονταν και πάλι στο κατώφλι του πολέμου.

Η είδηση πώς η Τουρκία είχε εξαπολύσει νέα επίθεση εναντίον της Κύπρου έφθασε στην Αθήνα γύρω στις 5 το πρωί της 14ης Αυγούστου. Στις 5.15' ο τότε αρχηγός των ενόπλων δυνάμεων, στρατηγός Γρ. Μπονάνος, τηλεφώνησε στον πρωθυπουργό Κωνσταντίνο Καραμανλή και τον υπουργό Εθνικής Αμύνης Ευάγγελο Αβέρωφ και τους ανακοίνωσε τη νέα επίθεση των Τούρκων.

Ο πρωθυπουργός έδωσε εντολή να συγκληθεί αμέσως πολεμικό συμβούλιο στο Πεντάγωνο, όπου θα πήγαινε και ο ίδιος.

Η σύσκεψη αρχίζει

Πρώτος έφθασε στο Πεντάγωνο ο Ευάγγελος Αβέρωφ. Πήγε αμέσως στο γραφείο του αρχηγού ενόπλων

δυνάμεων, όπου είχαν ήδη συγκεντρωθεί εκτός από τον στρατηγό Γρηγόριο Μπονάνο και οι τότε αρχηγοί: του στρατού Ανδρέας Γαλατσάνος, του ναυτικού Πέτρος Αραπάκης και της αεροπορίας Αλέξανδρος Παπανικολάου. «Έκρινα την κατάσταση απελπιστική», θα εξομολογηθεί αργότερα σε φιλικό του πρόσωπα ο Ε. Αβέρωφ, ξαναφέρονοντας στη μνήμη του εκείνες τις ώρες.

Λίγο αργότερα έφθασε στο Πεντάγωνο ο πρωθυπουργός Κ. Καραμανλής, μαζί με τον υπουργό Προεδρίας Κυβερνήσεως, Γεώργιο Ράλλη. Στις 6 το πρωί άρχισε το πολεμικό συμβούλιο.

Ο αρχηγός των ενόπλων δυνάμεων ανέλυσε την κατάσταση και εξήγησε πάνω σε χάρτες την έκταση και τη μορφή της νέας τουρκικής επιθέσεως. Ανέφερε, επίσης, πόσες δυνάμεις διέθεταν στην Κύπρο οι Τούρκοι, καθώς και πόσες νέες δυνάμεις υπολογιζόταν ότι θα μετέφεραν στην Κύπρο από τα νότια παράλια της Τουρκίας στη διάρκεια της νέας επιθέσεως.

Ύστερα από την ενημέρωση αυτή, ο πρωθυπουργός, ψύχραιμος αλλά αποφασιστικός, έδωσε αμέσως δύο διαταγές:

ΠΡΩΤΟ: Τρία υποβρύχια του πολεμικού ναυτικού, που έπλεαν ήδη ανάμεσα στην Κρήτη και τη Δωδεκάνησο, να σπεύσουν με τη μεγαλύτερη δυνατή ταχύτητα στην Κύπρο και να επιδοθούν σε τορπιλισμούς των τουρκικών πλοίων που συμμετείχαν στη νέα εισβολή.

ΔΕΥΤΕΡΟ: Σμήνος αεριωθουμένων πολεμικών αεροσκαφών, που στάθμευε σε αεροδρόμιο της Κρήτης, να απογειωθεί «εντός της πρωίας» για την Κύπρο και να βομβαρδίσει εκεί τους κυριότερους στόχους, με προτίμηση τα τουρκικά πλοία που μετέφεραν στρατεύματα ή οπωσδήποτε συμμετείχαν στην επίθεση.

Αμήχανοι φάνηκαν οι τότε επικεφαλής των ενόπλων δυνάμεων, όταν άκουσαν τις διαταγές του Κωνσταντίνου Καραμανλή. Και άρχισαν να διατυπώνουν αμφιβολίες τόσο για τη σκοπιμότητα όσο και για τη δυνατότητα της διπλής αυτής επιχειρήσεως.

Η στιγμή ήταν δραματική. Ο πρωθυπουργός επέμεινε και ζήτησε να εκτελεσθούν αμέσως οι διαταγές του. Ο υπουργός Εθνικής Αμύνης παρενέβη

στη συζήτηση, είπε ότι κατά τη γνώμη του οι δύο αυτές επιχειρήσεις δεν είναι δυνατό να πραγματοποιηθούν και ζήτησε πριν εκδοθούν διαταγές, να γίνει αναλυτική συζήτηση με τα υπέρ και τα κατά που θα είχε μια τέτοια εξέλιξη. Κατηγορηματική υπήρξε η διαφωνία του υπουργού Προεδρίας με τις απόψεις του υπουργού Αμύνης. Ο Γεώργιος Ράλλης συμφώνησε πλήρως με τις θέσεις του πρωθυπουργού και τόνισε πως τα τρία υποβρύχια και το σμήνος των αεριωθουμένων έπρεπε να κινηθούν αμέσως προς την Κύπρο και να κτυπήσουν τους Τούρκους.

Η συζήτηση θα έφθανε ίσως σε αδιέξοδο, αν ο Κωνσταντίνος Καραμανλής (με εκπληκτική ψυχραιμία, όπως διηγούνται ορισμένοι από εκείνους που ήσαν παρόντες στη σύσκεψη) δεν έδινε τη λύση:

–Ορίστε, να το συζητήσουμε..., είπε ο πρωθυπουργός.

Άρχισε τότε μια ευρεία συζήτηση, που κατέληξε σε αποκαρδιωτικά συμπεράσματα, τόσο αποκαρδιωτικά ώστε μοιραίο ήλθε το ξέσπασμα του Κ. Καραμανλή, ο οποίος είπε εκείνο το δραματικό πρωινό

τόσα εναντίον της απριλιανής Χούντας όσα κανείς ίσως Έλληνας δεν έχει πει μέχρι σήμερα...

Τα συμπεράσματα

Ας δούμε, όμως, ποια υπήρξαν τα αποτελέσματα εκείνης της συζητήσεως:

Το σμήνος των ελληνικών πολεμικών αεροσκαφών θα εντοπιζόταν, όταν θα πλησίαζε στην Κύπρο, είτε από τα τουρκικά ραντάρ εδάφους είτε από τα πλοία του τουρκικού στόλου, τα οποία θα ειδοποιούσαν τις βάσεις στα νότια παράλια της Τουρκίας. Αυτό θα είχε ως αποτέλεσμα την άμεση προσγείωση πολύ περισσότερων τουρκικών μαχητικών αεροπλάνων, που ήσαν ήδη συγκεντρωμένα σε αεροδρόμια στις νότιες ακτές της Τουρκίας. Θα άρχιζαν έτσι αερομαχίες κοντά ή πάνω από την Κύπρο, ανάμεσα στο ελληνικό σμήνος και στα πολλαπλάσια τουρκικά μαχητικά αεροσκάφη. Ήταν, συνεπώς, πολύ πιθανή η κατάρριψη μέρους των ελληνικών αεροπλάνων.

(Ρώτησε στο σημείο αυτό ο Ε. Αβέρωφ τους ηγέτες των ενόπλων δυνάμεων: «Είναι ενδεχόμενη η

κατάρριψη από τους Τούρκους όλων των αεροπλάνων του σμήνους;». Η απάντηση ήταν πως κάτι τέτοιο δεν φαινόταν πιθανό, αλλά, πάντως, «τούτο εξαρτάται από τον αριθμό των τουρκικών αεροπλάνων που θα αντιμετώπιζαν.»)

Τα αεριωθούμενα, που στάθμευαν στην Κρήτη, για να μπορέσουν να φθάσουν από εκεί στην Κύπρο και να διαθέτουν κάποιο απόθεμα καυσίμων, ώστε να έχουν τη δυνατότητα να παραμείνουν (για σύντομο οπωσδήποτε χρόνο) πάνω από την Κύπρο, έπρεπε να φορτώσουν μόνο δύο βόμβες αντί για τέσσερις, που είναι το κανονικό δυναμικό τους. Έτσι, τα πράγματα που θα μπορούσαν να καταφέρουν εναντίον των τουρκικών στόχων, τα αεροπλάνα τα οποία θα κατόρθωναν να φθάσουν στην Κύπρο, θα ήσαν τα μισά από τη συμβατική τους δύναμη.

Οπωσδήποτε, εκείνα τα ελληνικά αεριωθούμενα θα μπορούσαν να παραμείνουν στον εναέριο χώρο της Κύπρου από 5 μέχρι 10 λεπτά της ώρας και λόγω της ανεπαρκείας καυσίμων και λόγω της αντιμετώπισης τόσο των εχθρικών μαχητικών αεροσκαφών όσο και των αντιαεροπορικών πυρών από το τουρκικό προγεφύρωμα, που είχε εγκατασταθεί στην

Κύπρο, ύστερα από την πρώτη φάση της εισβολής των Τούρκων. Ο περιορισμένος αυτός χρόνος παραμονής των ελληνικών αεροπλάνων στον εναέριο χώρο της περιοχής όπου εκδηλωνόταν η νέα τουρκική εισβολή, θα είχε σαν φυσική συνέπεια να μην έχουν οι Έλληνες πιλότοι την απαραίτητη ευχέρεια για επιτυχή σκόπευση. Υπήρχε έτσι η περίπτωση μερικές από τις (λίγες) βόμβες να πέσουν στη θάλασσα.

Θα τα εγκατέλειπαν!

Και ανεξάρτητα από όλα όσα σημειώθηκαν, το κυριότερο ίσως ήταν ότι μετά τη ρίψη των βομβών, τα ελληνικά αεροπλάνα θα έπρεπε ή να εγκαταλειφθούν από τους πιλότους τους, οι οποίοι θα έπεφταν με αλεξίπτωτα προσπαθώντας να σωθούν ή να προσγειωθούν στις βρετανικές βάσεις στην Κύπρο ή να προσπαθήσουν να προσγειωθούν σε κοντινά αεροδρόμια, είτε στον Λίβανο είτε στη Συρία.

Κάτω από αυτές τις συνθήκες ήταν φανερό ότι τα ελληνικά αεροσκάφη ή θα χάνονταν για πάντα ή θα βρίσκονταν σε ξένα αεροδρόμια, με αποτέλεσμα να είναι άγνωστο πότε η χώρα, στην οποία ουσιαστικά

θα παραδίδονταν, θα επέτρεπε να απογειωθούν για να επιστρέψουν στην Ελλάδα. Έτσι, σε μια στιγμή που ο πόλεμος ανάμεσα στην Ελλάδα και στην Τουρκία θα ήταν βέβαιος (μετά την επίθεση ελληνικών αεροπλάνων εναντίον των τουρκικών δυνάμεων εισβολής) η ελληνική πολεμική αεροπορία, που θα είχε την ευθύνη για την «από αέρος προστασίαν» τόσο του ηπειρωτικού όσο και του νησιωτικού εδάφους της χώρας, θα ήταν σοβαρά εξασθενημένη, αφού θα είχε χάσει και αεροπλάνα και έμπειρους πιλότους.

Εδώ είναι απαραίτητη μια σημείωση: Τον Αύγουστο του 1974, η Τουρκία διέθετε αναμφισβήτητη υπεροπλία στον αέρα. Τα ελληνικά «Φάντομ» δεν ήταν ετοιμοπόλεμα, διότι οι χειριστές τους δεν είχαν ολοκληρωμένη εκπαίδευση. Τα «Μιράζ» δεν είχαν φθάσει ακόμη. Και τα εξαιρετικών δυνατοτήτων βομβαρδιστικά A-7H «Κορσαίρ» επίσης δεν είχαν παραδοθεί στην ελληνική αεροπορία. Παράλληλα, ο στρατός ξηράς βρισκόταν σε κακή κατάσταση και το πολεμικό ναυτικό δεν είχε ακόμη συνέλθει από τα γνωστά πλήγματα που είχε υποστεί τον καιρό της δικτατορίας.

Τα υποβρύχια

Ύστερα από τις διαπιστώσεις αυτές, το πολεμικό συμβούλιο άρχισε τη συζήτηση για τη δυνατότητα να πραγματοποιηθεί η επέμβαση των τριών υποβρυχίων. Για το εγχείρημα αυτό οι προοπτικές ήσαν οπωσδήποτε πολύ καλύτερες. Και τούτο διότι επρόκειτο για τρία υπερσύγχρονα υποβρύχια, που καταδύονται σε πολύ μεγάλο βάθος, με αποτέλεσμα να είναι αδύνατος ο εντοπισμός τους από τα εχθρικά αναγνωριστικά αεροπλάνα – τουλάχιστον μέχρι να πλησιάσουν και να λάβουν θέση εναντίον του στόχου.

Οι αισιόδοξες, όμως, αυτές προοπτικές έπαυσαν γρήγορα να υπάρχουν, καθώς με την πρόοδο της συζητήσεως διαπιστώθηκε ότι τρία τουρκικά υποβρύχια βρίσκονταν ήδη «εν καταδύσει» στα δυτικά της Κύπρου και με τα ηχοληπτικά μηχανήματα που διέθεταν μπορούσαν, αν παρέμεναν ακίνητα, να αντιληφθούν την προσέγγιση των ελληνικών υποβρυχίων. Ορισμένα επίσης από τα τουρκικά πολεμικά σκάφη επιφανείας είχαν εφοδιασθεί με σύγχρονα μηχανήματα ανθυποβρυχιακής επιθέσεως. Και το κυριότερο: οι Τούρκοι υπολογίζοντας το ενδεχόμενο ναυτικής

επεμβάσεως της Ελλάδος είχαν έτσι αναπτύξει τις δυνάμεις τους, ώστε τα ελληνικά υποβρύχια να προσκρούσουν σε κατάλληλα προετοιμασμένη τουρκική δύναμη κρούσεως. Οι Τούρκοι είχαν υπέρ αυτών το γεγονός ότι σχεδίαζαν τη νέα επίθεση στην Κύπρο από πολλές ημέρες και είχαν ήδη προετοιμασθεί για τα διάφορα ενδεχόμενα, ενώ η Ελλάδα ήταν τελείως απροετοίμαστη.

Στο σημείο αυτό και ενώ βαριά ατμόσφαιρα είχε δημιουργηθεί, η δυσφορία του Κ. Καραμανλή για την κατάσταση που αντιμετώπιζε η χώρα ήταν φανερή και όλοι περίμεναν κάποιο θυελλώδες ξέσπασμα, ο Ε. Αβέρωφ ζήτησε από τους τέσσερις αρχηγούς να αποχωρήσουν και να διακοπεί για λίγο το πολεμικό συμβούλιο, προκειμένου να συζητήσουν ιδιαιτέρως την κατάσταση ο πρωθυπουργός και οι δύο υπουργοί.

Έκρηξη Καραμανλή

Απεχώρησαν πραγματικά οι τέσσερις τότε επικεφαλής των ενόπλων δυνάμεων και έμειναν εκεί συζητώντας αρκετή ώρα ιδιαιτέρως ο Κ. Καραμανλής με

τον Ε. Αβέρωφ και τον Γεώργιο Ράλλη. Συμπέρασμα αυτής της συσκέψεως ήταν ότι τα δύο εγχειρήματα, με τα αεριωθούμενα και τα υποβρύχια, που είχε αρχικά διατάξει ο πρωθυπουργός, δεν ήταν δυνατόν ή συμφέρον να πραγματοποιηθούν.

Πρέπει να σημειωθεί ότι με ιδιαίτερη δυσφορία ο Κ. Καραμανλής αναγκάσθηκε από τα πράγματα να συμφωνήσει. Και άρχισε με χαρακτηριστικές εκφράσεις να «στολίζει» το στρατιωτικό καθεστώς για την κατάσταση στην οποία είχε οδηγήσει τις ένοπλες δυνάμεις της χώρας, για τα όσα οι στρατιωτικοί είχαν πράξει εις βάρος του στρατού...

Σ' αυτή την κατάσταση βρήκαν τον Κ. Καραμανλή οι τέσσερις τότε ηγέτες των ενόπλων δυνάμεων, όταν εκλήθησαν και πάλι, για να συνεχισθεί το πολεμικό συμβούλιο. Ίσως, διότι δεν είχαν τίποτε να πουν για την κατάσταση εκείνη, ίσως διότι τους φόβιζε η εμφάνιση του Καραμανλή, οι στρατηγοί έμειναν εκεί αμίλητοι.

Τη σιωπή, που τελικά απλώθηκε στο γραφείο του αρχηγού των ενόπλων δυνάμεων, την διέκοψε ο πρωθυπουργός. Είπε ότι ύστερα από την εξέταση όλων των στοιχείων της καταστάσεως, αποσύρει τις

διαταγές για επίθεση αεριωθουμένων και υποβρυχίων. Διέταξε, όμως, να ετοιμασθεί, όσο το δυνατόν γρηγορότερα, μία πλήρης μεραρχία, εφοδιασμένη με άρματα μάχης και να μεταφερθεί στην Ανατολική Κρήτη (ή όπου αλλού οι στρατιωτικοί επιτελείς έκριναν σκοπιμότερο) και να είναι έτοιμη για άμεση μεταφορά στην Κύπρο.

Οι προετοιμασίες

– Πόσες ημέρες θα χρειασθούν για τον σχηματισμό και τη μεταφορά της μεραρχίας στην Ανατολική Κρήτη; ρώτησε ο Κ. Καραμανλής.

Η απάντηση της στρατιωτικής ηγεσίας ήταν ότι θα χρειασθούν τουλάχιστον 6 με 7 ημέρες, ίσως και περισσότερες. Διότι, όπως είπαν, η μεραρχία θα σχηματιζόταν από διάφορα τμήματα, που θα βρίσκονταν διασπασμένα σε απομακρυσμένα σημεία ολόκληρης της χώρας. Η συγκέντρωση των τμημάτων αυτών, πρόσθεσαν, η μεταφορά τους σε λιμάνια και από εκεί στην Κρήτη, θα απαιτούσε αρκετό χρόνο.

Από την πλευρά της στρατιωτικής ηγεσίας διατυπώθηκε αμέσως μετά το ερώτημα αν θα ήταν δυνατόν να μεταφερθεί, τελικά, η μεραρχία στην Κύπρο. Διότι θα έπρεπε να σχηματισθεί μια αρκετά μεγάλη νηοπομπή, η οποία δεν μπορούσε, φυσικά, να περάσει απαρατήρητη. Θα γινόταν έτσι στόχος της τουρκικής αεροπορίας και θα κινδύνευε να μη φθάσει ποτέ στην Κύπρο.

– Το θέμα της ασφαλείας της νηοπομπής θα το εξετάσω εγώ προσωπικώς..., είπε ο Κ. Καραμανλής.

Και διέταξε να επισπευσθεί η ετοιμασία της μεραρχίας και η μεταφορά της στην Κρήτη. Διότι και αν ακόμη δεν πήγαινε στην Κύπρο, θα παρέμενε σε κατάσταση ετοιμότητας στην Κρήτη, ως εφεδρική δύναμη για την προστασία των νησιών του Αιγαίου.

Έτσι, έληξε το πολεμικό συμβούλιο. Ήταν νωρίς το πρωί της 14ης Αυγούστου 1974. Εκείνο το πρωί βαρύτερα τραυματίστηκε η εθνική φιλοτιμία των Ελλήνων...